

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิธีการที่จะธำรงรักษาสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติไว้ทางหนึ่ง ที่ยอมรับกันว่าสำคัญที่สุดก็คือการสร้างค่านิยมให้เกิดขึ้นกับสิ่งนั้น เพราะเมื่อมีค่านิยมเกิดขึ้นแล้วก็จะเกิดทางให้เกิดการสงวนรักษาและสืบต่อไปในสิ่งนั้นธำรงคงอยู่ได้และเป็นที่ยอมรับกันว่าวิธีการสร้างค่านิยมที่ได้ผลสูงสุดก็คือการให้การศึกษา ให้คนมีความรู้ ความเข้าใจจนประจักษ์ในคุณค่า ต่อสิ่งที่ได้ศึกษานั้นเอง ด้วยเหตุที่คนไทยทั่วไปต่างก็มีภาระหน้าที่ที่จะต้องรักษาความมั่นคงของชาติ ด้วยการรักษาวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตแบบไทยๆ ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันว่า “การรักษาวัฒนธรรม คือการรักษาชาติ” คนไทยทุกคนจึงควรมีความรู้ความเข้าใจเรื่องเอกลักษณ์ไทย และมีความนิยมในศิลปะไทย การศึกษาเรื่องศิลปะประจำชาติจึงควรเป็นความรู้ตามัญอย่างหนึ่งของคนไทยที่สอดใส่ไว้ในการศึกษาทุกระดับ (อภิย์ นาคคง, 2539)

ศิลปวัฒนธรรมเป็นบริบทที่วงการศึกษาทั่วไปและศิลปะศึกษาของไทยและต่างประเทศต่างก็ให้ความสนใจและใส่ใจมากกว่าสองทศวรรษแล้ว ในประเทศไทยแนวโน้มและแนวทางการศึกษานั้นเน้นเรื่องการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ไทย ในขณะที่วงการศึกษาในต่างประเทศให้ความสนใจในประเด็นของการเรียนรู้ให้เกิดความรักหวงแหนในมรดกประจำชาติ นักวิชาการในประเทศสหรัฐอเมริกาว่า ในสังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่ประกอบขึ้นด้วยศิลปะหลากหลายวัฒนธรรม ซึ่งแต่ละวัฒนธรรมย่อมมีความแตกต่างกันไปตามแนวความคิด ความเชื่อ เชื้อชาติ ศาสนา ลักษณะภูมิประเทศ และความเชื่อทางการเมือง (Chalmers, 1992) มีการถ่ายทอดและสืบเนื่องกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ศิลปวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย มีการสั่งสมความรู้และประสบการณ์มาถ่ายทอดต่อคนรุ่นหลังรวมทั้งมีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับวิถีของคนไทยตลอดเวลา ดังนั้นควรจะมีการศึกษาอย่างละเอียด เพื่อให้เข้าใจถึงคุณค่า และสามารถสืบทอดให้คนรุ่นหลังได้อย่างเข้าใจและเห็นคุณค่า (ศันสนีย์ จะสุวรรณ และ สุจิตรา แสงหิรัญ, 2537)

การศึกษาทางศิลปะ จะต้องมีการผลิตบุคลากรประเภทหนึ่งเพื่อให้มีหน้าที่โดยตรงต่อการสืบทอดและรักษาศิลปะไทยบุคลากรดังกล่าวนี้นอกจากจะให้การศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจ ความนิยมในศิลปะไทยอย่างลึกซึ้งแล้วยังจะต้องได้รับการฝึกฝนให้มีทักษะสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะไทยได้ ทั้งนี้เพื่อบุคคลเหล่านี้จะได้ทำหน้าที่อนุรักษ์หรือพัฒนาศิลปะไทยให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตและสังคมไทยที่นับวันแต่จะเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าขึ้นทุกวัน หากย้อนกลับไปดูประวัติการศึกษาของชาติไทย ก็จะพบว่าการจัดการศึกษาอบรมทางช่างศิลปะ เพื่อจะสืบทอดและรักษาเอกลักษณ์ของชาตินั้น บรรพชนคนไทยได้กระทำมาตลอดในประวัติศาสตร์อันยาวนาน ชาติไทยจึงมั่งคั่งไปด้วยหลัก

คั้งไปด้วยหลักฐานทางศิลปะและ โบราณคดี เป็นการแสดงให้เห็นความต่อเนื่องทางการค้นคิดการ ถ่ายทอด ความรู้ ความคิด และรสนิยมทางความงามที่สืบทอดกันมา ในสมัยเมื่อมีการจดบันทึกประวัติ ช่างอย่างชัดเจน เช่นเรื่องกรมช่างต่างๆที่ดั่งขึ้นในสมัยคตินรัตนโกสินทร์และกรมช่างสิบหมู่ที่จัดตั้งขึ้น เมื่อต้นรัชกาลที่ 5 นั้นก็มีการให้การศึกษาอบรมพร้อมกับการทำงานช่างต่างๆสนองความต้องการของ บ้านเมือง และสังคมไทยในยุคสมัยนั้นๆตลอดมา (อกัย นาคคง, 2539)

แม้ในสมัยที่เราเอาเอาวิทยาการจากประเทศตะวันตกเข้ามาพัฒนาประเทศในสมัย รัชกาลที่ 5 (สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, 2539)เป็นต้นมาเราก็จะพบพระราชปฏิธานของ พระมหากษัตริย์ในการที่จะทะนุบำรุงและจัดการศึกษาเพื่อผดุงรักษางานช่างศิลป์ไทยอันเป็นเอกลักษณ์ ของชาติ ดังความในพระราชดำรัสของรัชกาลที่ 6 (สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, 2539) เนื่องในพระ ราชพิธีเปิดอาคารเรียน โรงเรียนเพาะช่างเมื่อวันที่ 7 มกราคม 2456 ความว่า “ชาติไทยเราได้เคยซึ่งความ เจริญมานานแล้ว ดังปรากฏด้วยระเบียบแบบแผนและตำนานของเรา แต่บางสมัยในพงศาวดารของเรา ได้มีข้าศึกศัตรูเข้ามาแย่งยึดทำลายวัตถุของเรา และทำความทรุดโทรมให้เป็นอันมาก ครั้นต่อมาเมื่อเรา ต้องดำเนินตามสมัยใหม่วิชาช่างของเราก็จวนจะเสื่อมเสียหมด ไปหลงเพลินจะเอาอย่างคนอื่นเขา ถ้าย่อย ผลในที่สุดคือกรุงเทพระเดี๋ยวนี้เต็มไปด้วยสถานที่ยังเป็นเครื่องรำคาญตาต่างๆแท้จริงวิชาช่าง เป็นวิชาพื้นเมือง จะคอยแต่เอาอย่างคนอื่นฝ่ายเดียวไม่ได้ เพราะความงามของเขาไม่เหมาะแก่ตาเรา และ ฐานของเขากับของเราต่างกัน ที่ถูกนั้นเราควรที่จะแก้ไขฟื้นฟูวิชาของเราให้ดีขึ้นตามความรู้ และวัตถุอัน เกิดขึ้นใหม่ตามสมัย” (สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, 2539) จะเห็นได้ว่ากระแสพระราชดำรัส และพระ บรมราโชบายในการจัดตั้งสถานศึกษาเพาะช่างขึ้นนั้นก็เพื่อทะนุบำรุงมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของเรา ให้งอกงามและสถิตสถาพรอยู่ในบ้านเมืองของเราตลอดไป

ในพุทธศักราชที่ 2456-2466 (สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, 2539) มีการจัดตั้งและ ดำเนินการศึกษาตามหลักสูตรของ โรงเรียนเพาะช่างที่บันทึกไว้ ว่ามีการสนองกระแสพระราชดำรัส และพระบรมราโชบายกันอย่างจริงจังมีชื่อวิชาที่บ่งชี้ชัดว่า ว่าเรียนเรื่องของตนเองค่อนข้างมาก เช่น วิชา วาดเส้น วิชาผูกถลาย วิชาช่างแกะ ช่างถม ช่างไม้ฝีมือ ต่อมาจึงมีวิชาที่ออกชื่อชัดเจนว่าเป็นวิทยาการ จากภายนอก เช่น วิชาผูกถลายอย่างฝรั่ง วิชาระบายสีและแรเงา วิชาช่างไม้เฟอร์นิเจอร์ วิชาช่างทำ บล็อกสกรีน ฯลฯ อาจเนื่องด้วยกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ผ่านมาที่มีการหลั่งไหลทาง วัฒนธรรม จากภายนอก ทำให้เราตื่นตัวต่อศิลปะวิทยาแผนใหม่ ภูมิปัญญาและรสนิยมของที่มีต่อสิ่ง แปลกใหม่ ทิศทางในทางวัฒนธรรม เราขาดความสนใจที่จะศึกษาให้รู้จักตัวเอง จนเราไม่สามารถจะ ยืนอยู่อย่างมั่นคงต่อไปอีก โดยเฉพาะการศึกษาทางมรดกวัฒนธรรมประจำชาติ ทั้งที่รู้กันว่าสำคัญ แต่ ก็มีได้ใส่ใจอย่างจริงจังจนเกิดปัญหาความเสื่อมโทรม และเกิดวิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรม (อกัย นาค คง, 2539) การศึกษาวิชาศิลปะไทย หรือศิลปประจำชาติในสถาบันการศึกษาเก่าแก่ของประเทศ ต่อมา ได้กลายเป็นวิชาเล็กๆเรียนกันน้อยอย่างเสียไม่ได้ ถ้าเปรียบเทียบกับวิชาอื่นๆที่เกิดขึ้นใหม่ หรือแพร่หลายมา จากต่างประเทศ วิชาศิลปะไทยเป็นวิชาส้าหลังคร่ำครืออยู่ในความสนใจของคนกลุ่มน้อยโดยเฉพาะใน

สมัยที่มีผู้บริหารที่มีใช้ช่างไม่มีความรอบรู้ในทางศิลปะการศึกษาแขนงนี้แทบจะหายไปเลยก็มี (อกัษ
นาคคง, 2539)

การฟื้นฟูเรื่องการศึกษาศิลปะไทยได้ปรากฏชัดเจนขึ้นอีกครั้งในสมัยอาจารย์

จิตร บัวบุศย์ได้เป็นผู้บริหาร มีการปรับปรุงหลักสูตรและระบบการศึกษาเข้าสู่ระบบสากลซึ่งยังใช้
สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันหลักสูตรการศึกษานั้นเห็นได้ชัดว่าเป็นการศึกษาเพื่อประยุกต์และสืบทอด
มรดกทางศิลปะที่สืบสานกันมาในสายวัฒนธรรมไทย การศึกษาศิลปะไทยปรากฏชัดเจนขึ้นอีกครั้ง ศ.
เฉลิม นาคีรักษ์ ปรับปรุงหลักสูตรเมื่อ พ.ศ.2515 (สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, 2539) แยกการศึกษา
ศิลปะประจำชาติออกเป็นคณะหนึ่งพร้อมกับการเปิดเรียนถึงระดับปริญญาเมื่อพ.ศ.2517

(สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, 2539) ซึ่งเป็นระยะที่ตลาดแรงงานและระบบเศรษฐกิจของไทยก้าวไปสู่
ระบบอุตสาหกรรมใหม่ตามนโยบายของรัฐบาล มีการเปิดการศึกษาคณะออกแบบขึ้นเพื่อสนองความ
ต้องการดังกล่าวนี้ เป็นเหตุให้เยาวชนเลือกเรียนทางการออกแบบกันอย่างคับคั่ง มีผู้ตั้งใจสมัครเข้าเรียน
วิชาศิลปะไทยน้อยมากเพราะตลาดแรงงานไม่ชัดเจนวิชาที่เรียนเรียนยาก บางวิชายังใช้ระบบฝึกหัดกัน
มาแต่โบราณ ทำได้แค่ได้ดียวกต้องใช้เวลาฝึกฝนมาก ผลของการศึกษาเปรียบเทียบกับการศึกษาทางอื่น
แล้วเห็นความแตกต่างได้ชัด เพราะปีแล้วปีเล่าก็ยังย่ำอยู่กับที่ เพราะเพียงแต่ทำให้ได้ดีเทียบของเก่าก็
ยากเสียแล้ว การจะสร้างสรรค์ให้เกิดสิ่งใหม่ยิ่งยากไปกว่า เป็นสิ่งที่มองเห็นได้ชัดเจนเมื่อเปรียบกับ
การศึกษาวิชาอื่นๆในโรงเรียนเพาะช่าง การศึกษาศิลปะไทยมีนักศึกษาที่เลือกมาเรียนส่วนหนึ่งไม่รู้จะ
ไปทางไหน อีกส่วนหนึ่งไปทางไหนไม่ได้แล้วจึงต้องทนอยู่อย่างขมขื่น เมื่อครูซึ่งเปรียบเสมือนช่าง
ปั้นได้ศิษย์ที่เปรียบเหมือนดินที่ไม่เหมาะแก่การปั้นทำให้ปั้นไม่ได้ตั้งใจเป็นอุปสรรค และความท้อถอย
แก่ครูบาอาจารย์ จนบางท่านทนรับสภาพเหล่านี้ไม่ไหว ถึงขนาดลาออกจากราชการ ไปเลยก็มีสิ่งเหล่านี้
เป็นความจริงที่ควรเปิดเผย เป็นปัญหาที่ควรเหลียวแลแก้ไขเพราะการศึกษาศิลปะไทยเป็นการศึกษา
พิเศษ เป็นการสร้างบุคลากรเพื่อที่จะทำหน้าที่สืบต่อมรดกวัฒนธรรมของชาติ เท่ากับเป็นการสืบต่อจิต
วิญญาณของชาติ การให้การศึกษาประเภทนี้จึงเป็นงานในอุดมคติ เป็นการลงทุนระยะยาว และไม่อาจ
ประเมินผลเป็นตัวเลขได้ เพราะเหตุที่ไม่ได้เอาใจใส่เรื่องนี้อย่างจริงจัง จนถึงวันนี้เรารู้กันอยู่แก่ใจ
แล้วว่า เรากำลังขาดบุคลากรประเภทที่จะสืบต่อมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เราเหลือผู้รู้ผู้ชำนาญใน
การช่างมรดกไทยน้อยเต็มที ศิลปะวิทยาการหลายสาขาเรารู้กันอย่างผิวเผินและทำกันอย่างสุกเอาเผ
ากิน ผลงานศิลปะของคนปัจจุบันจะเหลือเป็นมรดกที่หยาบกระด้างไร้สุนทรียรสของคนรุ่นหน้า เป็น
ความวิกฤตที่เกิดขึ้นแก่วัฒนธรรมไทยทุกอง่างไป เมื่อเปรียบเทียบความใส่ใจในการสืบทอดมรดกทาง
วัฒนธรรมของไทยกับชาติอื่นๆในภูมิภาคเดียวกัน เช่น จีน ญี่ปุ่น เกาหลี แม้กระทั่งอินโดนีเซีย และ
ฟิลิปปินส์ เรากำลังมีปัญหาเรื่องการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมประจำชาติยิ่งกว่าใครๆ(สถาบัน
เทคโนโลยีราชมงคล, 2539)

อกัษ นาคคง (2539) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับทางรอดของการศึกษาศิลปะไทยว่าจะมี
แนวดังนี้

1. ให้มีเวลามากขึ้น ขณะนี้ในระบบการศึกษาจริงมีเวลาอยู่เพียง 2 ปี คือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ปีที่ 1-2 เป็นการศึกษาที่ไม่มีรากฐานจากการศึกษาระดับมัธยมหรือ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) เช่นเดียวกับการศึกษาสายอื่นๆจึงควรขยายเวลาเพื่อให้มีเวลาพอในการฝึกฝนอบรมอย่างน้อยให้เวลา 4-5 ปี จะขยายระดับล่างหรือระดับบนก็ได้ขอแต่เพียงให้เวลาให้พอ

2. ให้สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม การศึกษาอบรมเรื่องทางศิลปวัฒนธรรมเป็นเรื่องการปลูกฝังสุนทรียรสจะต้องมีสภาพแวดล้อมเบื้องต้น คือ ความงดงาม สงบ ร่มเย็น และมีสิ่งบันเทิงใจให้เขาสร้างความงามตามสายวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา สิ่งใดเป็นสิ่งอันพึงประสงค์ต้องให้เขาสัมผัสนี้ให้ได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง เพาะบ่มให้เขาเติบโตขึ้นเป็นบุคคลที่มีความพร้อมทั้งความรู้ความสามารถ และมีน้ำใจที่จะสืบมรดกของเรา

3. เพิ่มการลงทุนให้มากขึ้น ให้อาคารสถานที่ที่สะดวก เพียงพอ มีเครื่องมือเครื่องทุ่นแรง วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมทันแก่ความก้าวหน้าของโลกปัจจุบัน โดยเฉพาะครูผู้ชำนาญการผู้จะถ่ายทอดความรู้หากอาศัยแค่เกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการจะต้องครูผู้สอน 1 คน คำนักเรียน 30-40 คน ทำให้ไม่สามารถเพิ่มผู้สอนที่มีความรู้เฉพาะทางอันเป็นศิลปะวิชาที่กำลังเสื่อมโทรม

4. จะต้องจัดการศึกษาให้ครบวงจรได้แก่การผลิตและแนวให้มองเห็นสู่ทางประกอบการประสานกับตลาดแรงงานจัดแหล่งแสดงและจำหน่ายผลงานอันเป็นผลผลิตทางการศึกษา (School Art Gallery) ในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการหมุนเวียนการลงทุนและจงใจให้ผู้เรียนเห็นอนาคตทางการงานการแนะแนวเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนผู้มีความถนัดความสนใจอย่างแท้จริงมาสมัครเรียนอย่างจริงจัง จะสามารถจัดการศึกษาได้โดยสะดวกและมีคุณภาพสูงตามต้องการ

ในการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ได้ยึดหลัก “ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ” นำไปสู่คุณภาพทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สามารถพึ่งตนเอง มีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันโลก คนไทยส่วนใหญ่มีการศึกษาและรู้จักเรียนรู้ ค่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นคนดี มีคุณธรรมและซื่อสัตย์สุจริต อยู่ในสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สามารถรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่ไปกับการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าทางสังคมไทยที่มีความสมานฉันท์และเอื้ออาทรกัน อันจะเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศอย่างสมดุล มีคุณธรรมและยั่งยืน มีการดำเนินการต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯฉบับที่ 8 ในด้านแนวคิดที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา”

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) การอุดมศึกษานอกจากจะมีบทบาทในการผลิตและพัฒนากำลังคนระดับสูงที่สามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานและภาคเศรษฐกิจต่างๆ ได้อย่างมีคุณภาพแล้ว ยังต้องพัฒนาวิชาการตลอดจนองค์ความรู้ต่างๆ ให้เกิดขึ้น เป็นการสร้างผู้นำและปัญญาชน การอุดมศึกษาจึงมีความสำคัญมาก ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า อุดมศึกษาไม่สามารถทำหน้าที่ดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่อาจเกื้อหนุนประเทศชาติได้เท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะ

อุดมศึกษาไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤตหลายประการ ทั้งด้านคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา ความสามารถของมหาวิทยาลัยที่จะทำงานวิจัยให้กว้างขวางขึ้น ตลอดจนปัญหาในเรื่องของการบริหารจัดการที่เป็นไปในกรอบของระบบราชการที่ค่อนข้างจะตึงตัว ทำให้ไม่สามารถที่จะคิดปรับเปลี่ยนได้ทันการณ์ ยิ่งกว่านั้นการเผชิญปัญหาวิกฤตการขาดแคลนกำลังคน ทรัพยากรบุคคลทั้งระดับสูง-กลาง-ต่ำ จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อภารกิจของการอุดมศึกษาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 5-10 ปีข้างหน้า ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกระแสจำนวนนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่จะเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าตัว อันจะส่งผลให้อุดมศึกษาต้องรับภาระเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทยมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 630 แห่ง อยู่ในความดูแลของหลายกระทรวง (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 พ.ศ.2545-2549) อีกทั้งยังขาดเอกภาพในเชิงนโยบาย จากแรงกดดันทางสังคมและแรงผลักดันทางการเมืองที่จะให้ขยายการอุดมศึกษาโดยมุ่งสร้างมหาวิทยาลัยทุกจังหวัด พร้อมกับการที่สถาบันอุดมศึกษาของรัฐแต่ละแห่งมุ่งสร้างอาคาร ขยายหน่วยงานและขยายสาขาวิชา ทำให้มีการขยายตัวอย่างกระจัดกระจายไร้ทิศทาง อันนำไปสู่การลงทุนที่ไม่คุ้มค่า การเพิ่มพูนปัญหาความเป็นเอกภาพ และไม่มีการณ์กำลังเพิ่มความเป็นเลิศของการอุดมศึกษา ทางออกของปัญหา คือ การรื้อปรับระบบการบริหารและการจัดการเสียใหม่

สมาคมทางวิชาการและวิชาชีพอุดมศึกษาได้ทำการวิจัยค้นคว้าทางวิชาการในสาขาอุดมศึกษาและผลการวิจัยศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและการนำไปใช้อย่างกว้างขวางในวงการอุดมศึกษา เพื่อให้การอุดมศึกษาเป็นไปตามหลักวิชาและผลการค้นคว้าเช่นเดียวกับสมาคมอุดมศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา, จีนและออสเตรเลีย บทบาทของรัฐกับการอุดมศึกษาเป็นหลักการในแนวเดียวกันทุกประเทศ รัฐจะมุ่งให้ สถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งผลิตความรู้สร้างกำลังคนและช่วยพัฒนาประเทศของตนอย่างกว้างขวาง (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2543) ภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาคือการสอนวิชาการและวิชาชีพเพื่อสนองความต้องการกำลังคนของสังคม การค้นคว้าวิจัยเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ การบริการทางวิชาการแก่สังคม การถ่ายทอดวัฒนธรรมและปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี (วิจิตร ศรีสะอ้าน, 2538) แนวทางพัฒนาประเทศในอนาคตตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ด้านเศรษฐกิจสังคมไทยจะต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจพัฒนาสินค้าทางธรรมชาติที่สวยงาม ศิลปวัฒนธรรมไทย ความสามารถในทักษะการทำงานของคนไทยพึ่งอนุรักษ์และพัฒนาวิทยาศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมไทยให้เป็นกระแสวัฒนธรรมหนึ่งของโลก พึงยอมรับและประยุกต์ใช้วัฒนธรรมจากภายนอกให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย การศึกษาศิลปะระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยได้เจริญก้าวหน้าไปมาก สถาบันหลายแห่งที่มีการเรียนการสอนศิลปะกำลังมีบทบาทมากขึ้นในการส่งเสริมและพัฒนาวิชาการตลอดจนหาแนวทางพัฒนาความคิด จิตใจของมนุษย์ในด้านสุนทรียศาสตร์ และวัฒนธรรมของประเทศไทย นอกจากนี้การเรียนการสอนศิลปะในระดับอุดมศึกษายังเป็นส่วนช่วยส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จินตนาการ สุนทรียธรรมของมนุษย์(มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528) การศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาที่เน้นฝึกทักษะให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถปฏิบัติงาน

มรดกอันล้ำค่าของปวงชนชาวไทยทุกวันนี้ (อภิย์ นาคคง, 2539) การศึกษาศิลปะไทยต้องมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ที่จะต้องศึกษาถึงชีวิตความเป็นอยู่ อุดมคติ ความยึดถืออันเป็นวัฒนธรรมไทย แต่ละยุคแต่ละสมัยด้วยสิ่งต่างๆที่แฝงอยู่ในศิลปกรรมไทยเป็นที่น่าศึกษาค้นคว้าอยู่มากมาย ดังนั้นรัฐพึงเห็นความสำคัญของศิลปะและศิลปวัฒนธรรมได้จัดให้มีวิชาเกี่ยวกับศิลปะและศิลปวัฒนธรรมสอนในโรงเรียน วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยนั้นมีข้อสังเกตว่าหลักสูตรการเรียนการสอนศิลปะในโรงเรียนจะไม่คำนึงถึงศิลปะในอดีต สวงน รอคบุญ(2529)ได้กล่าวเสริมว่าสิ่งที่น่าห่วงใยในการวางพื้นฐานศิลปวัฒนธรรมไทยตามโรงเรียน วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยบางแห่งจะมีเฉพาะในหลักสูตรแต่ในทางปฏิบัติกลับตรงกันข้าม มุ่งศึกษาเฉพาะศิลปะสากลและไม่พยายามส่งเสริมศิลปะไทย ตลอดจนครูอาจารย์ก็ขาดความรู้ ไม่สนใจเรื่องศิลปวัฒนธรรมและมองข้ามศิลปะไทย (สมปอง อัครวงศ์, 2545) ถ้าจะเปรียบอัตราส่วนการศึกษาระหว่างศิลปะไทยกับสากลแล้วจะพบว่ามีความแตกต่างกัน ศิลปะสากลมีการศึกษาที่ค่อนข้างกว้างขวาง ส่วนการศึกษาศิลปะไทยจะอยู่ในวงแคบๆ เอกสาร ตำรา หนังสือก็ขาดแคลนจึงเป็นผลให้การศึกษาในด้านนี้ยังคงอยู่ในสภาพล้าหลังและขาดความสนใจโดยทั่วไป สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงบันทึกเกี่ยวกับช่างเขียนและช่างแขนงอื่นๆ ซึ่งส่วนใหญ่ทรงค้นคว้าและสืบค้นจากคำบอกเล่า อย่างไรก็ตามก็มีผู้พยายามรวบรวมประวัติและผลงานของชาติไทยโบราณไว้เมื่อไม่นานมานี้ นับเป็นผลงานริเริ่มที่น่ายกย่องยิ่ง (โชติ ภัณฑานมิตร, 2520) การปรับประเทศให้ทันสมัยมีความก้าวหน้าทางวิทยาการตะวันตก นับตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้มีการพัฒนาระบบการศึกษาตามอย่างตะวันตก มีการตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นเป็นครั้งแรก ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปีพ.ศ. 2438 มีการจัดวิชาการวาดเขียนอยู่ในหลักสูตรของระบบโรงเรียนและสมัชชาจารย์สมาคมได้จัดตั้งสมาคมช่างเพื่อฝึกหัดวิชาช่างให้แพร่หลาย และต่อมาใน พ.ศ. 2448 จึงตั้งเป็นโรงทำการช่าง หรือ โรงเรียนช่าง อันเป็นที่มาของ “โรงเรียนเพาะช่าง” ชื่อของโรงเรียนได้รับพระราชทานจาก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดใน พ.ศ. 2456 (สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง, 2545) วัตถุประสงค์ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลเป็นสถาบันการศึกษาและวิจัย มีวัตถุประสงค์ที่จะผลิตครูอาชีพศึกษาระดับปริญญาตรี ให้การศึกษาทางด้านวิชาชีพทั้งระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ระดับปริญญาตรีและประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ทำการวิจัยส่งเสริมการศึกษาด้านวิชาชีพและการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม(สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตเพาะช่าง, 2545)

สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตเพาะช่าง ได้เปิดทำการเรียนการสอนในวิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2456 ได้ มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศมาโดยตลอด ในการเรียนการสอนสาขาวิชาศิลปะนั้นมีหลายวิชาที่มีเนื้อหาสำคัญและจำเป็นต้องจัดให้แก่ผู้เรียนวิชาศิลปะไทยถือเป็นวิชาหนึ่งที่สำคัญซึ่งผู้เรียนจะต้องมีความสนใจทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของมนุษยชาติ เพราะ

เหตุผลในการสร้างสรรค์งานของช่างไทยในอดีต กรรมวิธีการทำงานที่สืบทอดต่อกันมา การคิดค้น วัสดุอุปกรณ์ และรูปแบบในการสร้างสรรค์งานและจะต้องปฏิบัติงานจนเกิดความชำนาญ เชี่ยวชาญทั้ง ทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติต่อไป ในการเรียนการสอนศิลปะไทยผู้เรียนจะต้อง มีการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้ความสามารถเชิงทฤษฎีความรู้ ความสามารถด้านทักษะ และการเรียนรู้เจตคติ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องเกี่ยวกับกระบวนการสร้างสรรค์การจัดองค์ประกอบศิลป์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ และสุนทรียศาสตร์ (อภิขัย นาคคง, 2533)

ในสาระของแนวการจัดการศึกษาที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้ตั้ง ประเด็นของการศึกษาและการเรียนรู้ไว้หลายประเด็น(ไพฑูริย์ สินดารัตน์, 2543) สามารถเชื่อมโยงใน การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียนให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของผู้เรียนและชุมชน ท้องถิ่นได้ (วีระ พลอยครบุรี, 2543) ส่วนการสอนคือ การถ่ายทอดเนื้อหาวิชา การสอนที่ดียอมทำให้ เกิดการเรียนรู้ที่ดี ผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ภาระหน้าที่ของ อาจารย์ในระดับอุดมศึกษาอันได้แก่การสอน การทำวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติและ บริการสังคม(Dressel, 1976 อ้างไว้ในอุทุมพร จามรมาน, 2530) และการศึกษาศิลปะในระดับอุดมศึกษา ยังเป็นการศึกษาที่เน้นการฝึกทักษะ ให้แก่ผู้เรียนมีความสามารถปฏิบัติงานได้จริง เป็นการฝึก ประสบการณ์เพื่อให้ผู้เรียนได้รับรู้ถึงแก่นแท้ของความรู้นั้น โดยการปฏิบัติด้วยตนเอง(ชะลูด นิ่มเสมอ, 2539) ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการสอนระดับอุดมศึกษา สาขา มนุษยศาสตร์ พบว่ามีองค์ประกอบอยู่ 6 ส่วนที่เป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการสอนได้แก่ ุอุปกรณ์การสอน บุคลิกลักษณะของผู้สอน วิธีการสอน ทักษะคติของอาจารย์ต่อผู้เรียน ตำราเรียน และ ทักษะการสอน นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงลักษณะของผู้สอนวิชาทางด้านมนุษยศาสตร์อันได้แก่ วิชา ศิลปะ วรรณคดี ภาษา และมันชนศิลป์ พบว่าจะต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ มีความสามารถในการ กระตุ้นความคิดเชิงเหตุผลของผู้เรียน กระตือรือร้นสนใจในเนื้อหาวิชาที่สอน และมีความรู้ความ ชำนาญในสาขาวิชา (ลัดดาวัลย์ ชมมณฑา, 2520) ส่วนในด้านของนักศึกษา สายวรุณ บุญคง (2533) ผลการวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาใน ระดับอุดมศึกษามีองค์ประกอบคือ องค์ประกอบทางด้านสติปัญญา ได้แก่ ความสามารถทางสมอง ความถนัดทางการเรียน ความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถในการแก้ปัญหา และองค์ประกอบที่มีได้ เกี่ยวข้องกับสติปัญญา ได้แก่ การปรับตัวพื้นฐานครอบครัว ทักษะคติ วุฒิภาวะ แรงจูงใจ ฐานะทาง สังคมและเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์นักศึกษากับอาจารย์ และนักศึกษากับเพื่อน องค์ประกอบสำคัญที่มี การเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ประกอบด้วยผู้เรียนและผู้สอนโดยมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและ ผู้สอน คือกิจกรรมการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน (สายวรุณ บุญคง, 2533) ผลการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาการเรียนการสอนวิชาจิตรกรรม สาขาวิชาศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี สถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในด้าน ครูผู้สอน ผู้เรียน วัตถุประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาวิชา วิธีสอน การวัดประเมินผล และสิ่งแวดล้อมทางการเรียน พบว่า ในด้านจุดประสงค์การสอน

และเนื้อหาวิชาให้ความสำคัญด้านการปฏิบัติ ใช้วิธีสอนแบบบรรยายประกอบสาธิต ด้านผู้สอนมีความสามารถทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ เนื้อหาวิชาที่ใส่ส่วนใหญ่ไม่ทันสมัย ไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ ห้องเรียนคับแคบ อากาศถ่ายเทไม่สะดวก (สัมฤทธิ์ เพชรคง, 2543) ส่วนผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ เขตกรุงเทพมหานคร พบว่าปัญหาการเรียนการสอนภาคปฏิบัติในด้านของผู้สอนมีการเตรียมตัวน้อยเนื่องจากมีภาระกิจต่าง ที่นอกเหนือจากการสอนหลายด้าน ในด้านของผู้เรียน ไม่ยอมรับผลจากการประเมินของผู้สอนเนื่องจากมีความคิดว่าผู้สอนมีอคติและ ไม่มีความสามารถที่มีประสิทธิภาพเพียงพอกับการสอน ศิลปะปฏิบัติในด้านอาคารสถานที่พบว่ายังมีไม่เพียงพอรวมถึงตำราสื่อการสอนและข้อมูลที่ขาดความทันสมัยและการไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลเท่าที่ควร นอกจากนี้ปัญหาทางด้านการสอนแล้วยังมีปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอนอีกหลายด้าน (บันลือ ขอรรวมเดช , 2533)

การเรียนการสอนศิลปะไทยของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตเพาะช่างเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อน เป็นการเรียนการสอนทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ จึงเป็นการสร้างความรู้ความสามารถเกี่ยวกับศิลปะ กระบวนการ องค์ประกอบศิลป์ ประวัติศาสตร์ศิลป์และสุนทรียศาสตร์ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจึงต้องประกอบด้วย การจัดวัตถุประสงค์การสอน เนื้อหาสาระหรือเนื้อหาวิชาที่จะสอน การดำเนินการสอน และการวัดและประเมินผล นอกจากนั้นตัวผู้สอนและผู้เรียนก็เป็นส่วนประกอบสำคัญอีกส่วนหนึ่ง กิจกรรมทางการเรียนรู้ของผู้เรียนศิลปะต้องเป็นส่วนสำคัญที่จะส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการทางการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านคือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย (บุญชม ศรีสะอาด, 2537)

ในแต่ละสถาบันต่างก็มีปัญหาหลายๆด้านแตกต่างกัน มีการจัดการเรียนการสอน และวัตถุประสงค์การสอนตามนโยบายของแต่ละสถาบัน

หลักสูตรปริญญาตรี ศิลปบัณฑิต (ต่อเนื่อง 2 ปี) วิชาเอกศิลปะไทย มีจุดประสงค์การศึกษา คือ

1. เพื่อผลิตช่างศิลปะไทยที่มีความสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ช่างศิลปะ ที่มีความชำนาญในวิชาศิลปะไทย โดยผู้สำเร็จการศึกษายจะได้รับวุฒิการศึกษาตามสาขาที่มีความชำนาญนั้น
2. เพื่อผลิตช่างศิลปะไทย ให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ ให้เข้าใจในการอนุรักษ์ศิลปะไทย มีทัศนคติที่ดี สามารถแสดงเอกลักษณ์ของความเป็นไทยได้ชัดเจน
3. เพื่อผลิตบุคลากรทางศิลปะไทยแบบประจำชาติและนักปฏิบัติงานศิลปะ ที่มีความรู้ความสามารถและทักษะ ในการปฏิบัติงาน บริหารงานและการวางแผน ตลอดจนงานประสานงาน การติดตามและประเมินผล

4. เพื่อปลูกฝังช่างศิลป์ไทยให้มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา ซื่อสัตย์ ขยัน สำนึกในจรรยาของช่าง รับผิดชอบต่อหน้าที่และสังคม

5. เพื่อจัดการศึกษาด้านศิลป์ไทย สนองนโยบายสืบสานมรดกทางวัฒนธรรม ของชาติได้อย่างเหมาะสม

วิชาเอกศิลป์ไทย เปิดการสอนเป็นระยะเวลา 5 ปี มีทั้งผู้ที่จบการศึกษาแล้ว ผู้ที่เริ่มเข้ารับการศึกษาและผู้ที่ยังศึกษาอยู่ ในการศึกษาหลักสูตรศิลปบัณฑิต (ต่อเนื่อง 2 ปี) สาขาวิชาศิลป์ไทย ได้เปิดรับผู้สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง กลุ่มวิชาศิลปประจำชาติ หรือเทียบเท่า แต่ดัชนีที่บ่งชี้ในจำนวนผู้สมัครเข้ารับการศึกษาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่จบการศึกษาประกาศนียบัตร วิชาชีพชั้นสูง คณะศิลปประจำชาติ ซึ่งในคณะศิลปประจำชาติจะประกอบด้วย จิตรกรรมไทย ประติมากรรมไทย และ หัตถศิลป์ ใน 3 สาขานี้ มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการให้ความรู้ ความสามารถในการลักษณะรายวิชาเอกที่แตกต่างกันสาขาวิชาศิลป์ไทย หลักสูตรศิลปบัณฑิต (ต่อเนื่อง 2 ปี) วิชาเอกศิลป์ไทย จะต้องเพิ่มความรู้ความสามารถ ที่มีอยู่เดิม คือความรู้ความสามารถในแต่ละ วิชาเอกของตนซึ่ง ได้รับจากการจบการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงให้มีการพัฒนาในระดับที่ สูงขึ้น (สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, 2545)

ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัย มีอยู่ มากกว่า 562 แห่งทั่วประเทศ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล 11 คณะ 31 วิทยาเขต (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545) โดยที่สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตเพาะช่างได้รับการอนุมัติให้เปิดหลักสูตรศิลปบัณฑิต (ต่อเนื่อง 2 ปี) วิชาเอกศิลป์ไทย ช่างไทยในอดีตเรียนรู้วิชาช่างโดยสืบทอดจากครูช่าง สร้างงานตาม แนวความคิดและรูปแบบประเพณี เพื่อพระศาสนาและราชสำนักเท่านั้น (สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, 2545) ด้วยเหตุนี้ช่างเขียนนอกจากช่างหลวง ช่างประจำหมู่บ้านแล้ว ยังมีช่างพระ ที่นอกจากรู้งานช่าง แล้ว ยังต้องมีฝีมือ รอบรู้เกี่ยวกับเรื่องราวที่เขียนและปฏิบัติกันตามประเพณีเป็นอย่างดี อาชีพช่างผูกพัน กับงานสร้างปฏิสังขรณ์วัด และวังเป็นส่วนใหญ่ (สันติ เล็กสุขุม, 2544) การเรียนรู้ทางด้านศิลป์ของ ไทยจะมีลักษณะเลียนแบบครูมาแต่โบราณอันจะเห็นได้จากภาพหลักหรือภาพครูที่เรียกว่า กนก นารี กระบี่ ชข ครูจะให้ผู้เรียนเขียนตาม เมื่อมีความชำนาญดีขึ้น ก็เกิดลักษณะที่แท้จริงตามลักษณะครูเป็น ใหญ่แล้วแฝงความเป็นตัวของตัวเองได้อย่างดี (วิทย์ พินคันเงิน, 2512 อ้างถึงใน พิระพงษ์ กุลพิศาล, 2546) กล่าวได้ว่าในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา วงการศึกษาศิลป์ในประเทศไทยเจริญรุดหน้าอย่างเห็น ได้ชัด เป็นการกระตุ้นให้ส่งเสริมศิลป์มากขึ้น แนวโน้มเช่นนี้เป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าการศึกษาศิลปะ ไทยได้เจริญรุดหน้ามาถึงจุดที่น่าพอใจจุดหนึ่งแล้ว โดยไม่มีแนวโน้มว่าจะเสื่อมถอยไปแต่ประการใด ทำให้เกิดความภูมิใจว่าวงการศึกษาศิลปะของไทยจะยืนหยัดก้าวหน้าต่อไปพร้อมๆ กับ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ไม่ค่อยไปกว่าพัฒนาการในสาขาวิชาชีพอื่นๆ (พิระพงษ์ กุลพิศาล, 2546)

ในปัจจุบันสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างมาก มีระบบการเรียนการสอน ศิลปะและรับวิธีการจากตะวันตก นักศึกษาศิลปะในปัจจุบัน เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะมีพื้นฐานด้าน

ศิลปะเพียงพอที่จะประกอบอาชีพได้ ความเจริญก้าวหน้าทางธุรกิจซึ่งเปิดกว้างและต้องการงานศิลปะเข้าเสริมในกิจการงานต่างๆ เช่น งานออกแบบ งานธุรกิจโฆษณา งานบันเทิง เป็นต้น ดังนั้นจึงมีแนวทางในการผลิตศิลปะเป็นอาชีพมากกว่าช่างในอดีต (สันติ เล็กสุขุม, 2544) และด้วยธุรกิจได้เข้ามามีบทบาทต่อการทำงานของศิลปิน ซึ่งเป็นอันตรายต่อการสร้างสรรค์อย่างมาก ยิ่งในระบบธุรกิจที่นับวันจะมีการแข่งขันกันมากขึ้น ก็จะมีผลกระทบโดยตรงกับศิลปะไทย ดังนั้นภาครัฐจึงให้ความสำคัญของการศึกษาศิลปะ ได้กำหนดเป็นนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ไว้ว่าเป็นสาขาวิชาที่มีความสำคัญต่อการทำนุบำรุงศิลปะวัฒนธรรมของชาติ ในการพัฒนาความเจริญของสังคมมนุษย์ จะเห็นว่าการศึกษาศิลปะไทยซึ่งเป็นศิลปประจำชาติมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ควรได้รับการดูแลและส่งเสริมให้มีประสิทธิภาพ ยิ่งกับบุคคลากรที่ทำหน้าที่โดยตรงในการศึกษาศิลปะประจำชาติไทย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะศึกษาแนวทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาการเรียนการสอน อันจะนำไปสู่การปลูกฝังความคิด ทักษะคติ ความรู้ ความเข้าใจ ที่มีต่อศิลปกรรมไทย เพื่อดำรงรักษาและอนุรักษ์ไว้ให้เป็นมรดกของชาติสืบไป

จากความสำคัญและปัญหาการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาเอกศิลปะไทยหลักสูตรศิลปบัณฑิต (ต่อเนื่อง 2 ปี) ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง ซึ่งจากการศึกษาแผนการศึกษาที่จัดขึ้นในวิชาเอกนี้ พบว่าผู้จัดการเรียนการสอนได้ทำแผนการศึกษาในรูปแบบของการเสนอแนะให้ผู้เรียนต้องเรียนในหมวดวิชาต่างๆตามที่สถาบันกำหนดไม่ว่าจะเป็นกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ มนุษย์ศาสตร์ ภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์รวมถึงปัญหาสำคัญในการวิจัยครั้งนี้คือหมวดวิชาเฉพาะซึ่งประกอบด้วยกลุ่มวิชาพื้นฐานวิชาชีพ กลุ่มวิชาชีพ บัณฑิตและกลุ่มวิชาชีพเลือก รวมทั้งสิ้น 66 หน่วยกิต จากทั้งหมด 84 หน่วยกิต

โดยพื้นฐานหลักของการเปิดหลักสูตรศิลปะไทยจะเป็นการมองลักษณะของภาพรวม (สุรัฐ บุญทรง, 2545) ภาพรวมในที่นี้คือการรวมสาขาวิชาศิลปประจำชาติซึ่งประกอบด้วยจิตรกรรมไทย ประติมากรรมไทยและหัตถศิลป์ ที่จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงเข้ารับการศึกษาระดับที่สูงขึ้น(ปราโมทย์ บุญเต็ม, 2545) โดยเป็นอีกวิทยาเขตหนึ่งซึ่งรองรับนักศึกษาเหล่านี้โดยแต่ก่อนหน้านี้นักจบวิชาสาขาศิลปประจำชาติจะต้องสอบเข้ารับการศึกษาศูนย์กลางสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ปทุมธานี ในหลักสูตรวิชาชีพครูโดยแยกตามแผนกที่ผู้เรียนได้เคยรับการศึกษามา หรือผู้เรียนมีความสนใจในแผนกอื่นก็สอบให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถาบันกำหนด

แต่ในหลักสูตรศิลปบัณฑิต(ต่อเนื่อง 2ปี) วิชาเอกศิลปะไทยได้รวมนักศึกษาทั้งแผนกจิตรกรรมไทย ประติมากรรมไทย หัตถศิลป์หรือเทียบเท่าในแผนกอื่นๆเข้ารับการศึกษาศาวิชาเอกศิลปะไทยซึ่งตามจุดประสงค์ที่กำหนดผู้ที่จบการศึกษาในหลักสูตรนี้จะต้องมีความรู้ความสามารถ เชี่ยวชาญและชำนาญงานในการปฏิบัติเพื่อประกอบวิชาชีพในลักษณะศิลปะไทย และได้รับวุฒิการศึกษาตามสาขาที่มีความชำนาญนั้นๆ

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในลักษณะรายวิชาหลายวิชาผู้จัดได้มีการเลือกให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติงานในวิชาชีพที่ตนถนัดหรือได้ศึกษามาโดยไม่ได้ปฏิบัติตามจุดประสงค์ของลักษณะรายวิชาที่กำหนดไว้จะเห็นได้อย่างชัดเจนในรายวิชาศิลปะไทยจึงได้กำหนดว่าผู้เรียนจะต้องศึกษาและปฏิบัติงานศิลปะในสาขาจิตรกรรมไทย ประติมากรรมไทย สถาปัตยกรรมไทยและประณีตศิลป์ให้ครบ โดยรวม (สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, 2541)

แต่จากการสังเกตและสัมภาษณ์ถึงข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยได้พบเห็นปัญหาในหลายประการ เช่น ผู้สอนได้ทำการเลือกให้ผู้เรียนได้ศึกษาในวิชาที่ตนถนัดหรือเป็นวิชาเอกที่ผู้เรียนได้เรียนมาในระดับ ปวส.เท่านั้นจึงไม่ทำให้เกิดความชัดเจนและกระจ่างชัดตามจุดประสงค์ที่สถาบันกำหนด, สถาบันยังขาดแคลนบุคลากรที่จบการศึกษาทางศิลปะไทยโดยตรง, ผู้สอนต้องรับภาระในการสอนนักศึกษาทั้งระดับ ปวส. และระดับปริญญาตรี, สถาบันยังขาดวัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน, แหล่งข้อมูลทางการศึกษาภายในสถาบัน อาจเนื่องมาจากขาดงบประมาณ, เนื้อหาวิชาที่ต้องศึกษามีมากกว่าเวลาที่จะทำการศึกษาและยังเป็นหลักสูตรต่อเนื่องซึ่งใช้เวลาในการศึกษาเพียง 2 ปีอาจทำให้ผู้เรียนยังไม่เกิดความชำนาญ, อาคาร สถานที่ ยังคับแคบไม่เพียงพอกับการปฏิบัติงาน, อาคารถ่ายเทไม่สะดวก นอกจากนี้ยังอาจพบเห็นปัญหาต่างๆอีก ซึ่งผู้วิจัยจะทำการศึกษาข้อเท็จจริงและส่วนประกอบต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอน รวมไปถึงเกณฑ์การตัดสินและเหตุผลในลักษณะต่างๆ ที่ผู้สอนได้กำหนดให้แก่ผู้เรียนให้เป็นไปตามที่จุดประสงค์ของสถาบันกำหนดและให้ผู้เรียนได้บรรลุถึงจุดประสงค์ดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาวิจัยในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง เพราะเป็นสถาบันที่เก่าแก่และมีการสืบทอดวิชาการช่างฝีมือไทยมาโดยตลอด อีกทั้งหลักสูตรนี้เปิดทำการเรียนการสอนได้เพียง 4 ปีการศึกษาย่อมอาจพบปัญหาต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยจะทำการศึกษาเพื่อเผยแพร่สิ่งที่ดีงาม และเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาให้มีการจัดการเรียนการสอนที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยจะนำแนวคิด หลักการและทฤษฎีการจัดการเรียนการสอนในส่วนขององค์ประกอบต่างๆ ของนักการศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการทำวิจัยครั้งนี้ซึ่งประกอบด้วยนักการศึกษา คัดคือ Gerlach and Ely (1980) Kemp (1985) สัจด์ อุทรานันท์ (2532) ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535) และ ทิศนา แหมมณี (2534) โดยผู้วิจัยทำการประมวลองค์ประกอบการจัดการเรียนการสอนของทั้ง 5 ท่านเพื่อนำมาทำการวิจัยในองค์ประกอบการจัดการเรียนการสอนในด้านต่างๆ ดังนี้คือ ด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน ด้านเนื้อหาสาระหรือเนื้อหาวิชาการเรียนการสอน ด้านการดำเนินการเรียนการสอน ด้านควบคุมและตรวจสอบคุณภาพการสอน ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน และด้านสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน ซึ่งในวิชาเอกศิลปะไทยก็จะต้องมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบเช่นเดียวกับวิชาอื่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาเอกศิลปะไทย หลักสูตรศิลปบัณฑิต (ต่อเนื่อง 2 ปี) ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง ในด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาวิชา การดำเนินการเรียนการสอน ด้านการควบคุมคุณภาพการสอน ด้านการวัดและประเมินผล และด้านสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน

ขอบเขตของการศึกษา

1. การวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาการจัดการเรียนการสอนในด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน ด้านเนื้อหาวิชา ด้าน การดำเนินการเรียนการสอน ด้านการควบคุมคุณภาพการสอน ด้านการวัดและประเมินผล และด้านสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน วิชาเอกศิลปะไทย หลักสูตรศิลปบัณฑิต (ต่อเนื่อง 2 ปี) ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง ปีการศึกษา 2546-2547

2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

2.1. อาจารย์ผู้สอน วิชาเอกศิลปะไทย หลักสูตรศิลปบัณฑิต (ต่อเนื่อง 2 ปี) ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง จำนวน 14 คน

2.2. นักศึกษาที่กำลังศึกษา วิชาเอกศิลปะไทย หลักสูตรศิลปบัณฑิต (ต่อเนื่อง 2 ปี) ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง จำนวน 46 คน

2.3. นักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาศึกษา วิชาเอกศิลปะไทย หลักสูตรศิลปบัณฑิต (ต่อเนื่อง 2 ปี) ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง จำนวน 30 คน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. วิชาเอกศิลปะไทย หมายถึง วิชาที่ศึกษาแนวคิด คตินิยม รูปแบบ วิวัฒนาการ คุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ ในงานศิลปะสาขาจิตรกรรมไทย ประติมากรรมไทย สถาปัตยกรรมไทย และหัตถศิลป์ ของหลักสูตรศิลปบัณฑิต (ต่อเนื่อง 2 ปี) ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง ซึ่งประกอบด้วยสาขาวิชาเอก 3 สาขา ดังนี้

1.1 สาขาวิชาจิตรกรรมไทย เป็นการศึกษาและปฏิบัติงานเรื่องรูปแบบเนื้อหา กลวิธี สร้างสรรค์งานจิตรกรรมไทย ความหมาย ความเป็นมา ของเทคนิควิธีการแบบโบราณ และแบบสมัยใหม่

1.2 สาขาวิชาประติมากรรมไทย เป็นการศึกษาแบบโครงสร้างของงานประติมากรรมไทย ในลักษณะนูนสูง นูนต่ำ และลอยตัว ให้ได้ลักษณะที่ถูกต้อง และพัฒนาให้เหมาะสม สามารถนำไปประยุกต์ให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบันได้ดี

1.3 สาขาวิชาทัศนศิลป์ เป็นการศึกษาการสร้างสรรค์ ทดลองปฏิบัติด้วยเทคนิควิธีการต่างๆ เพื่อให้เข้าใจถึงกระบวนการให้เกิดความชำนาญและทักษะมากขึ้น

2. การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนเป็นการจัดแผนหรือขั้นตอนรูปแบบการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดและการจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และเป็นไปตามจุดประสงค์ของลักษณะรายวิชานั้นๆ การจัดการเรียนการสอนกำหนดไว้โดยสะดวกซึ่งแบ่งออกเป็นขั้นตอนได้แก่

- 2.1. ด้านผู้สอน
- 2.2. ด้านผู้เรียน
- 2.3. จุดประสงค์การเรียนการสอน
- 2.4. เนื้อหาวิชา
- 2.5. การดำเนินการสอน
- 2.6. การควบคุมและตรวจสอบคุณภาพการสอน
- 2.7. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
- 2.8. สภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน นำสู่การวิเคราะห์ด้านประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนวิชาเอกศิลปะไทย หลักสูตรศิลปบัณฑิต (ต่อเนื่อง 2 ปี) ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง ให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นต่อไป

2. เป็นแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพของการเรียนการสอน วิชาศิลปะไทย ทั้งด้านผู้สอน ผู้เรียน จุดประสงค์การเรียนการสอน เนื้อหาวิชา การดำเนินการสอน วิธีการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน การวัดและประเมินผล และสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน เป็นต้น

3. เพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางให้ผู้สนใจศึกษาค้นคว้าในโอกาสต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย